

Жеміс-жидек дақылдарының аурулары және олармен күресу шаралары.

Лектор: Даулетова Ляззат Толтебаевна

23.07
2025

ШЫМКЕНТ
ҚАЛАСЫ

Мақсаты: Жеміс-жидек дақылдарын зақымдайтын аурулардың түрлерін анықтап, олардың таралу себептерін, өсімдікке әсерін және олармен тиімді күресу жолдарын дәлелді түрде түсіндіру.

Міндеттері:

- 1. Алу:** Жеміс-жидек дақылдарында кездесетін негізгі ауру түрлерін (саңырауқұлақтық, бактериялық, вирустық және физиологиялық) жинақтап, сипаттамаларын алу.
- 2. Дәлелдеу:** Бұл аурулардың дақыл өнімділігіне, сапасына және өсімдіктің өміршендігіне тигізетін зиянын ғылыми деректермен дәлелдеу.
- 3. Түсіндіру:** Аурулардың пайда болу себептерін (климат, агротехника, зиянкестер, күтімнің жеткіліксіздігі т.б.) және ауру белгілерін қарапайым тілмен түсіндіру.
- 4. Қарастыру:** Ауруларға қарсы күресу шараларын (агротехникалық, химиялық, биологиялық және профилактикалық) жан-жақты қарастыру және олардың тиімділігін салыстыру.

Бұл тақырыптың фермерлер үшін практикалық маңызы зор. Атап айтқанда:

- ❖ Фермер ауру белгілерін ерте кезеңде танып үйренеді, бұл өсімдіктерді уақытында емдеп, өнімді сақтап қалуға мүмкіндік береді.
- ❖ Ауру түрлерін ажыратып, себебін есептеп үйренеді – мысалы, қай жағдайда аурулар жиі кездеседі (ылғалдылық, температура, топырақ жағдайы).
- ❖ Қай күресу әдісі тиімді екенін салыстырып, дұрыс шешім қабылдауды меңгереді. Бұл артық шығыннан сақтап, табысты арттыруға көмектеседі.
- ❖ Химиялық және биологиялық құралдарды дұрыс әрі қауіпсіз қолдануды үйренеді, бұл экологиялық таза өнім алуға жол ашады.
- ❖ Жоспарлау және есеп жүргізу дағдылары дамиды – мысалы, бір маусымдағы емдеу шараларына кеткен шығын мен нәтиже арасындағы байланысқа талдау жасай алады.
- ❖ Аурулардың алдын алу жолдарын меңгеру арқылы, болашақта шығындарды азайтады және тұрақты, сапалы өнім алуға қол жеткізеді.

Ағымдағы жағдайлар

ТЕЗИС	МӘЛІМЕТТЕР
<p>Көптеген ұсақ шаруашылықтарда агроном-маман жоқ. Дақылдардағы аурулар кеш анықталады, сол себепті тиімді күрес жүргізілмейді.</p>	<p>Қазақстанда алма мен өрік дақылдарында тозаңкүрт, қотыр, жеміс шірігі жиі кездеседі.</p>
<p>Арнайы препараттардың жетіспеушілігі. Қажетті фунгицидтер мен бактерицидтер кейде қымбат немесе саудада жоқ.</p>	<p>Саңырауқұлақ аурулары болған жағдайда өнім шығымы 30–60%-ға дейін азаюы мүмкін.</p>
<p>Ауыл шаруашылығына арналған білімнің жетіспеушілігі. Шаруалар арасында аурулармен күрестің заманауи әдістері жөнінде ақпарат аз.</p>	<p>Ауыл шаруашылығы министрлігі зерттеуі бойынша, шағын шаруашылықтардың 70%-ы фитосанитарлық диагностика жүргізбейді.</p>
<p>Климаттық өзгерістер мен жауын-шашынның тұрақсыздығы. Ылғалдың көбеюі саңырауқұлақ ауруларының (ұнтақты зең, қара шірік) таралуын арттырады. Жаздағы жоғары температура вирус пен бактериялардың таралуына жағдай жасайды.</p>	<p>Кейбір фермерлер химиялық препараттарды рұқсатсыз немесе дұрыс емес мөлшерде қолданады.</p>
<p>Сапасыз көшеттер мен отырғызу материалдары. Кей фермерлер сертификациядан өтпеген көшеттерді пайдаланады. Аурумен жұққан көшеттер жерге отырғызылып, инфекция тарайды.</p>	<p>2025 жылы оңтүстік аймақтарда көктемгі ылғалдың кем болуы, жаздың қатты ыстық ауа райының салдарынан аурулардың түрлері көбеюде.</p>
<p>Мемлекеттік қолдаудың жеткіліксіздігі. Ауруларға қарсы өтемақы немесе дәрі-дәрмекке субсидия беру жүйесі нақты жұмыс істемейді.</p>	<p>Биопрепараттар тек 10–15% фермаларда қолданылады, көбіне тек химиялық әдістерге сүйенеді.</p>

Ауру түрлері

1. Жеміс-жидек дақылдарының негізгі аурулары

а) Бактериалды аурулар;

Бактериалды күйік (*Erwinia amylovora*);

Алма, алмұрт дақылдарына қауіпті;

Жапырақтар күйіп кеткендей қараяды;

Жеміс ағашының бұтақтары солып, кебеді.

б) Саңырауқұлақ аурулары

Қара шірік (*Monilinia fructigena*);

Жемістің бетінде қоңыр дақтар пайда болады;

Сақтау кезінде шіруге әкеледі;

Ұнтақты зең (*Oidium spp.*);

Жапырақтар мен сабақтарды ақшыл ұнтақ

басады;

Жеміс дұрыс дамымай, дәмі нашарлайды;

Тот ауруы (*Gymnosporangium spp.*);

Жапырақ бетінде сарғыш дақтар мен дөңестер

болады.

в) Вирустық аурулар

Мозаикалық вирус;

Жапырақта мозаика тәрізді дақтар;

Өсу тежеледі, өнім азаяды;

Аурулармен күресу жолдары

2. Аурулармен күресу жолдары

а) Агротехникалық шаралар;

Ағаштарды дұрыс отырғызу және күтіп-баптау;

Құрғақ және зақымданған бұтақтарды уақтылы кесу;

Арамшөптермен күрес;

Ауыспалы егіс жүйесін сақтау.

б) Химиялық шаралар

Фунгицидтер мен бактерицидтер қолдану (мысалы:

Борды сұйықтық, Топсин-М, Хорус);

Вегетация кезеңінде профилактикалық өңдеулер жүргізу;

Препараттарды дұрыс мөлшерде және уақытында

қолдану.

в) Биологиялық әдістер

Антагонист саңырауқұлақтарды қолдану;

Биопрепараттар: Триходермин, Фитоспорин,

Псевдобактерин;

Экологиялық зиянсыз, топырақты уландырмайды.

3. Аурулардың алдын алу

Сапалы, аурусыз отырғызу материалын пайдалану;

Бағбандық құралдарын дезинфекциялау;

Карантиндік бақылау жүргізу;

Ауа райы факторларын ескеріп, профилактикалық

шаралар жүргізу.

Жеміс-жидек ауруларына қарсы қолданылатын препараттар кестесі

№	Ауру түрі	Зақымдайтын дақылдар	Препарат атауы	Қолдану мерзімі
1	Бактериалды күйік (Erwinia)	Алма, алмұрт	Бордо сұйықтығы (бордоская смесь), Купроксат	Ерте көктемде, гүлдену алдында және кейін
2	Қара шірік (Monilinia)	Алма, өрік, шие	Хорус, Топсин-М	Гүлдену кезеңінде, жеміс байлана бастағанда
3	Ұнтақты зең (Oidium)	Жүзім, алма, қарақат	Топаз, Байлетон, Тиовит Джет	Вегетация басында және әр 10–14 күн сайын
4	Тот ауруы	Алмұрт, алма, қарақат	Строби, Полуграм DF	Гүлдену алдында және кейін 1–2 рет
5	Мозаикалық вирус	Қарақат, таңқурай	Вирусқа қарсы препараттар жоқ, тек ауру өсімдікті жою	Вегетацияда анықталған кезде
6	Антракноз (Colletotrichum spp.)	Қарақат, таңқурай, жүзім	Хорус, Купроксат	Жапырақтар шыққаннан кейін және жеміс түзілу кезеңі
7	Сұр шірік (Botrytis cinerea)	Жүзім, таңқурай	Свитч, Сигнум	Гүлдену алдында, жеміс байлағанда
8	Парша (Venturia inaequalis)	Алма, алмұрт	Скор, Дитан М-45	Ерте көктемде бүршік жарғанда және гүлденуден кейін

ЖҮЗІМ ЖЕМІСІНДЕ КЕЗДЕСЕТІН АУРУЛАР

Милдью

Қоздырғышы: *Plasmopara viticola* Berl. et Toni.

Ұнды шық, немесе оидиум

Қоздырғышы: *Uncinula necator* Burriil.

ЖҮЗІМ ЖЕМІСІНДЕ КЕЗДЕСЕТІН АУРУЛАР

Сұр зең

Филлоксера

ЖҮЗІМ ЖЕМІСІНДЕ КЕЗДЕСЕТІН АУРУЛАР

Фитоптус, немесе жүзім қышымасы

Жапырақтағы көбелек дернәсілі

АЛМУРТ ЖЕМІСІНДЕ КЕЗДЕСЕТІН АУРУЛАР

Жеміс шірігі

Цитоспороз

АЛМА ЖЕМІСІНЕ
АУРУ ТУДЫРУШЫ ЗИЯНКЕСТЕР

Калифорниялық қоңыз

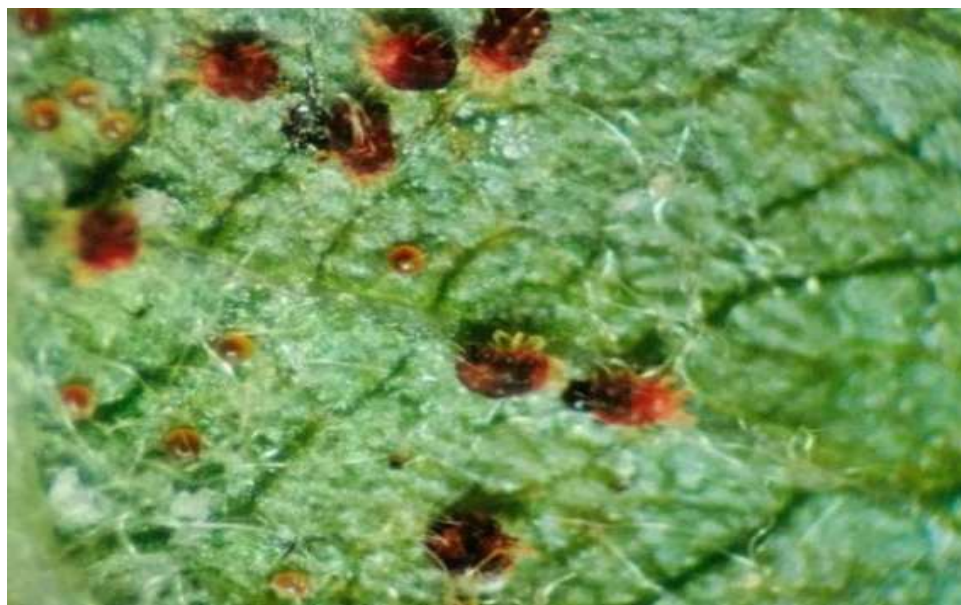

Бит

ЖАПЫРАҚТАРҒА
АУРУ ТУДЫРУШЫ ЗИЯНКЕСТЕР

Жапырақ кенесі

Көбелек дернәсілі

Тля

Паутиный клещ

Моль

Листовертка

Ріпаковий прихованохоботник

Ріпаковий квітоїд

Паутиный клещ

Злакова п'явиця

Щитовки

Мучнистый червец

Акацієва вогнівка

Клоп шкідлива черепашка

Пшеничний трипс

Трипс

Белокрылка

Фермерлерге арналған ұсыныстар

- ❖ Фермерлерге арналған оқыту курстарын ұйымдастыру – агрономия, биозащита, ауруды ерте анықтау.
- ❖ Ауыл шаруашылық кооперативтерін құру – бірігіп күресу, дәрі-дәрмекке бірге тапсырыс беру.
- ❖ Мемлекеттік қолдау және субсидиялар жүйесін жетілдіру – заманауи биопрепараттарға және зертханалық зерттеулерге.
- ❖ Ғылыми-зерттеу институттарымен серіктестік орнату – «ОБМӨШҒЗИ» ЖШС, «Қазақ егіншілік ҒЗИ» ЖШС т.б.
- ❖ Ауруға төзімді сорттарды енгізу – отандық және шетелдік селекция.

«ОБМЖӨШҒЗИ» ЖШС

Басқарма төрағасы м.у.а.

Сарапшы

Лектор

_____ **Сыдық Д.А.**

_____ **Жумабаев Ш.А.**

_____ **Даулетова Л.Т.**